

W Sejmie RP zaprezentowaliśmy wystawę „Kryzys Bydgoski 1981”

15.7.2026 - | Instytut Pamięci Narodowej

15 lipca 2026 roku w Sejmie RP w Warszawie odbyło się uroczyste otwarcie wystawy poświęconej wydarzeniom Bydgoskiego Marca '81. W wernisażu wziął udział zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej dr Mateusz Szpytma.

Przygotowana przez Instytut Pamięci Narodowej wystawa „Kryzys Bydgoski 1981” dokumentuje wydarzenia z Bydgoszczy w szerokiej perspektywie historycznej ujmującej m.in. walkę polskiej wsi o jej podstawowe prawa, w tym zrzeszania się w niezależnych związkach zawodowych, wydarzenia tzw. bydgoskiego marca – strajk okupacyjny w WK ZSL oraz wydarzenia podczas VI sesji bydgoskiej WRN, pobicie działaczy związkowych 19 marca 1981 r., protesty i manifestacje Bydgoszczan podczas m.in. spotkania z Lechem Wałęsą, przebieg strajku ostrzegawczego 27 marca), a także reakcję opinii krajowej, światowej oraz mediów i porozumienia z 30 marca i z 17 kwietnia 1981 r.

Ponadto ekspozycja przedstawia także kwestie zakulisowych i propagandowych działań władz PRL i jej aparatu bezpieczeństwa, a także kwestię przedłużających się manewrów wojskowych Państw Układu Warszawskiego „Sojuz' 81” oraz kulisy wprowadzenia przez ekipę gen. W. Jaruzelskiego stanu wojennego w Polsce 12/13 grudnia 1981 r.

Podczas wernisażu zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma powiedział:

- W tamtych dniach Bydgoszcz znalazła się na ustach wszystkich Polaków, ale i na ustach niemal całego świata. Dołączyła do grona polskich miast niepokornych. To pobicie spowodowało ogromne poruszenie społeczne w całym kraju.

W prezentacji wystawy wzięli udział m.in. pierwszy przewodniczący Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność”, uczestnik wydarzeń bydgoskiego marca 1981 r. Jan Rulewski, dyrektor Archiwum IPN Marzena Kruk, dyrektor Biura Badań Historycznych IPN dr Sebastian Pilarski oraz Edyta Cisewska, naczelnik Delegatury IPN w Bydgoszczy, która przygotowała ekspozycję.

* * *

Kryzys bydgoski 1981 r.

Lokalny incydent, jaki miał miejsce w Bydgoszczy 19 marca 1981 r., przekształcił się w ogólnopolski kryzys społeczno-polityczny, o którym dyskutowano nie tylko w Polsce, ale również na całym świecie.

Początkowo nic nie zapowiadało tak dramatycznego przebiegu wydarzeń, chociaż spodziewano się problemów. Związkowcy z „Solidarności” mieli tego dnia udać się na sesję Wojewódzkiej Rady Narodowej, aby podczas obrad upomnieć się o prawo rolników do własnej organizacji związkowej. Sytuacja skomplikowała się o tyle, że trzy dni przed zaplanowaną sesją bez konsultowania tego z „Solidarnością” rolnicy wkroczyli do siedziby ZSL przy ul. Dworcowej 87 w Bydgoszczy i rozpoczęli tam strajk okupacyjny.

Przebieg sesji

Na odbywającą się 19 marca sesję WRN „Solidarność” dostała sześć zaproszeń. Wbrew wcześniejszym ustaleniom reprezentacja związkowa była znacznie liczniejsza, ponieważ na obrady przybyło łącznie 28 związkowców i towarzyszących im przedstawicieli protestujących w siedzibie ZSL rolników. Nadmierna reprezentacja nie była jednak niczym nadzwyczajnym, a tym bardziej złamaniem prawa, ponieważ spotkanie było otwarte i mógł na nie przyjść każdy z ulicy.

Podczas prowadzonych wcześniej negocjacji ustalono, że reprezentanci „Solidarności” będą mogli w trakcie sesji zabrać głos w sprawie rolnictwa i domagać się dla rolników zgody na rejestrację własnej organizacji związkowej. W trakcie sesji przedstawiciele władz złamali jednak te postanowienia i przedwcześnie zakończyli obrady. Spowodowało to konsternację związkowców, a ostatecznie wymusiło podjęcie spontanicznej decyzji o rozpoczęciu okupacji sali sesyjnej WRN. Wraz ze związkowcami wewnątrz budynku pozostało 45 radnych. Zawiodły próby mediacji podjęte przez obecnego na sali doradcę prymasa prof. Romualda Kukołowicza. Nie zadziałały również telefoniczne prośby Lecha Wałęsy do związkowców dotyczące przerwania okupacji budynku Urzędu Wojewódzkiego, gdzie toczyły się obrady WRN.

Interwencja ZOMO

Sytuacja zaostrzała się, atmosfera gęstniała z minuty na minutę. Władze wezwały do budynku Urzędu Wojewódzkiego oddziały ZOMO, którym przewodził mjr Henryk Bednarek. Po długotrwałych i nieskutecznych negocjacjach zdecydowano o siłowym rozwiązaniu problemu. Decyzję podjęto po telefonicznych konsultacjach z komitetem wojewódzkim PZPR oraz z najwyższymi czynnikami partyjnymi w Warszawie. O sprawie wiedzieć mieli zarówno premier Wojciech Jaruzelski, wicepremier Mieczysław Rakowski jak i minister od związków zawodowych Stanisław Ciosek. To oni mieli dać zielone światło dla rozwiązań siłowych.

Wyrzucanie związkowców przeprowadzane było po amatorsku. Nie zapalono światła na dziedzińcu, zapomniano o tym, że brama jest zamknięta na kłódkę i w trakcie akcji musiano nerwowo szukać klucza. Podczas wyrzucania z budynku, na ciemnym podwórzu, w nie do końca wyjaśnionych do dzisiaj okolicznościach, doszło do poturbowania protestujących, w efekcie trzech spośród nich znalazło się w szpitalu. Byli to: Michał Bartoszcze, Mariusz Łabentowicz i Jan Rulewski.

Działania mjr. Bednarka prowadzone były w ramach specjalnej operacji „Sesja”, opracowanej w KW MO w Bydgoszczy. Jej realizację nadzorowała grupa wysokiej rangi oficerów z Komendy Głównej MO oraz MSW: płk Jana Wielocha, płk Zbigniewa Cichawę, płk Zenona Płatka oraz oficerów z Biura Operacyjnego KG MO – płk Stanisława Leśniewskiego i kpt. Kazimierza Czarneckiego. Przyjechali oni do Bydgoszczy już wcześniej, aby w ramach operacji „Noteć” nadzorować akcję usunięcia strajkujących rolników z siedziby WK ZSL. W związku z rozwojem wydarzeń w mieście nie zdołali jej zrealizować.

Na progu strajku generalnego

Informacje o wydarzeniach w Bydgoszczy natychmiast rozkolportowano po całym kraju. Wywołały one oburzenie mieszkańców regionu i kraju, którzy domagali się ukarania winnych. Niestety dość szybko wiadomości te zaczęły żyć własnym życiem. Pojawiły się informacje o kilkudziesięciu osobach skatowanych pałkami i kastetami przez milicję, a nawet mówiące o tym, że Rulewski nie żyje. Interweniować musiał Wałęsa, który jeszcze 20 marca wraz z najbliższymi współpracownikami wydał następujące oświadczenie: „Otrzymujemy alarmujące telefony z informacjami, że Rulewski nie żyje. Stanowczo zaprzeczamy tego typu pogłoskom, traktujemy je jako perfidną prowokację. Stan zdrowia pobitego jest zadowalający”.

Jeszcze w nocy 19 marca do Bydgoszczy przybył Wałęsa. Odwiedził w szpitalu poszkodowanych, a

następnie naradzał się ze współpracownikami w sprawie reakcji na działania milicji. Zdecydowano, że 20 marca w regionie odbędzie się dwugodzinny strajk protestacyjny. Natomiast na 23–24 marca zwołano do Bydgoszczy posiedzenie władz krajowych NSZZ „Solidarność”. Podczas odbywających się wówczas burzliwych obrad uchwalono, że 27 marca przeprowadzony będzie czterogodzinny strajk ostrzegawczy, a jeśli nie przyniesie on wymiernych korzyści 31 marca ogłoszony zostanie strajk generalny.

Równolegle, w Warszawie i Bydgoszczy, prowadzono intensywne negocjacje z władzami. Kilukrotnie spotykano się z najważniejszymi osobami w państwie i partii, w tym z Jaruzelskim, Rakowskim i Cioskiem. Negocjatorem był kardynał Stefan Wyszyński, który wzywał do zawarcia kompromisu. Formą nacisku na władze był strajk z 27 marca, który swoim zasięgiem objął cały kraj. Szacuje się, że wzięło w nim udział 62 proc. wszystkich pracowników pierwszej zmiany, chociaż np. w Bydgoszczy odsetek ten był znacznie wyższy i sięgał aż 87 proc. Strajkowały zakłady pracy, urzędy, szkoły, uczelnie wyższe. Kraj został sparaliżowany, a protest ukazał władzom skalę poparcia społecznego dla „Solidarności”. Była to największa akcja strajkowa w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku, swoją liczebnością przewyższająca tę z sierpnia 1980 r.

Porozumienie warszawskie

Skala protestu wymusiła na władzach ustępstwa i zgodę na porozumienie. Zawarto je 30 marca w Warszawie, w przeddzień zapowiadanego strajku generalnego. W ramach porozumienia „Solidarność” wycofała się z zapowiedzi strajku generalnego, a władze zobowiązały się wyjaśnić sprawę pobicia związkowców, wskazać i ukarać winnych wydarzeń bydgoskich, a także wydać zgodę na rejestrację rolniczej „Solidarności”, co ostatecznie nastąpiło 12 maja 1981 r.

Dramatyzm sytuacji polegał na tym, iż od 17 marca rozpoczęły się w Polsce manewry wojskowe państw układu warszawskiego „Sojuz '81”. W powszechnej opinii wojska w nich uczestniczące w każdej chwili mogły być użyte do stłumienia protestów społecznych. Władze rzeczywiście planowały na wiosnę 1981 r. wprowadzenie stanu wojennego, ale wydarzenia w Bydgoszczy ukazały im, że nie były jeszcze gotowe do rozwiązań siłowych. Przełożono więc te plany i wcielono w życie dopiero w grudniu 1981 r. Wydarzenia bydgoskie odsunęły więc w czasie wprowadzenie stanu wojennego i dały Polakom możliwość chwilowego cieszenia się z wolności wywalczonej przez „Solidarność”.

Polecamy:

- Bydgoski Marzec 1981 w dokumentach Archiwum IPN Gdańsk
- Krzysztof Osiński: Komunistyczna bezpieka wobec bydgoskiej „Solidarności” w latach 1980–1981
- Filip Musiał: Prowokacja bydgoska. Wstęp do stanu wojennego
- Wrocław a kryzys bydgoski 19 marca 1981 roku
- Do pobrania: Bydgoski Marzec 81 – Dodatek prasowy w 40. Rocznice rolniczego protestu
- Do pobrania: Tomasz Chinciński: Bydgoski Marzec 1981 roku
- Wystawa do pobrania: O wieś wolną, niezależną, samorządną... 30. rocznica wydarzeń Bydgoskiego Marca '81 i rejestracji „Solidarności” rolniczej
- Teka edukacyjna: O wieś polską wolną, niezależną, samorządną. Od PSL do NSZZ RI „Solidarność” (1944–1989)
- Publikacja: Kryzys bydgoski 1981. Przyczyny, przebieg, konsekwencje. Tom I. Monografia
- Publikacja: Kryzys bydgoski 1981. Przyczyny, przebieg, konsekwencje. Tom II. Dokumenty
- Publikacja: Bydgoski Marzec 1981
- Publikacja: Konfrontacje i negocjacje. Wokół konfliktów społeczno-politycznych w PRL z początku lat osiemdziesiątych XX w.
- Publikacja: Mój czas. Flirty z historią

- Publikacja: O wolną wieś i wolną Polskę. Ogólnopolski Komitet Oporu Rolników i niezależna działalność środowisk chłopskich w latach 1982–1989
- Publikacja: Wysoka temperatura. Od wolności do wolności 1980–1990
- Publikacja: Zarys dziejów NSZZ „Solidarność” Regionu Bydgoskiego (1980–1990)
- Publikacja: Szkice z dziejów NSZZ „Solidarność” na Pomorzu Nadwiślańskim i Kujawach (1980–1990)
- Publikacja: PZPR a „Solidarność” 1980–1981. Tajne dokumenty Biura Politycznego
- „Biuletyn IPN” nr 9-10/2010
- Transmisja z debaty oksfordzkiej: „Wydarzenia 19 marca 1981 r. w Bydgoszczy – przełom w dziejach NSZZ Solidarność?”

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/245311,W-Sejmie-RP-zaprezentowalismy-wystawe-Kryzys-Bydgoski-1981.html>